

Mirosław Sitarz

PRZESŁANIE STEFANA KARDYNAŁA WYSZYŃSKIEGO DO PRAWNIKÓW

Stefan Kardynał Wyszyński, najwybitniejszy Absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego¹, w licznych przemówieniach wyrażał troskę nie tylko o Kościół, ale także o Naród i państwo, jak też o wszystkich Polaków – wierzących i niewierzących. Określał zobowiązania spoczywające na poszczególnych przedstawicielach Narodu, m.in. na kapłanach, pracownikach służby zdrowia, inteligencji katolickiej, pisarzach i dziennikarzach. W sposób szczególny zwracał się do prawników podkreślając ich znaczenie w Narodzie polskim nie tylko w kontekście umacniania sprawiedliwości, ale także kształtowania przepisów prawnych i stosowania prawa. Czytając treść wystąpienia Prymasa w kontekście współczesnych wydarzeń rodzą się następujące pytania: Jakimi cechami powinien odznaczać się każdy prawnik? W jaki sposób prawnik ma wypełniać swoje posłannictwo względem człowieka, Kościoła, Narodu i państwa? W celu odpowiedzi na powyższe zagadnienia natury teoretycznej i praktycznej zostaną przeanalizowane wybrane przemówienia Prymasa Tysiąclecia adresowane w II poł. XX w. do prawników zarówno podczas pielgrzymek na Jasną Górę, jak i spotkań w Warszawie.

Ks. dr hab. MIROSLAW SITARZ, prof. KUL, kierownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Polska, e-mail: mpsitarz@kul.pl

¹ Szerzej zob. *Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia – absolwent KUL... kandydat na ołtarze*, red. M. Sitarz, A. Słowikowska, A. Romanko, Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2017.

1. Cechy osobowości każdego prawnika

Kardynał Wyszyński określił, jakimi cechami powinien odznaczać się każdy prawnik w wypełnianiu posłannictwa upowszechniania sprawiedliwości. Podczas Ogólnopolskiej Pielgrzymki Prawników powiedział: „Do wypełniania tego zadania trzeba mieć odpowiedniego ducha. A jakiż jest duch męża sprawiedliwego? Jest to duch umiłowania człowieka – po pierwsze. Jest to duch umiłowania prawdy – po drugie. Jest to duch umiłowania sprawiedliwości – po trzecie. I jeszcze – sumienie!”². Dlatego też – z uwagi na prymat osoby ludzkiej – w pierwszej kolejności wskazał miłość do człowieka, następnie umiłowanie prawdy i sprawiedliwości, a także właściwie ukształtowane sumienie.

1.1. Umiłowanie człowieka

Prymas Tysiąclecia stwierdził: „Pierwsza właściwość, którą ma się odznaczać człowiek, powołany do umacniania i obrony sprawiedliwości na tej ziemi, to miłość człowieka. [...] jest to niezbędny postulat, bo bez miłości nie sposób być sprawiedliwym”³. Prawo miłości Boga i ludzi jest najwyższym prawem. Chrystus to prawo nie tylko ogłosił, ale i pokazał na sobie samym, jak należy je wykonywać. To „prawo Ewangelii” jest prawem miłości w życiu osobistym, rodzinnym i publicznym. „Współcześnie, wbrew pozorom, widzimy na świecie coraz więcej miejsca dla prawa miłości. Ono się jak gdyby «rozpycha łokciami». [...] Cały świat mówi dzisiaj o prawach osoby ludzkiej, domaga się od wszystkich przezwyciężania siebie i służby braciom. Jest zamówieniem na ludzkie serce, aby nie było zimne; na duszę – aby człowiek nie był martwym człowiekiem, obojętnym na wszystko. [...] Dzisiaj konieczne jest uspo-

---

² *Duch męża sprawiedliwego. Do Ogólnopolskiej Pielgrzymki Prawników. 3 listopada 1957 r.*, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński. Głos z Jasnej Góry*, red. M. Okońska, M. Plaskacz, A. Rastawicka [i in.], wyd. 2, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1986, s. 64.

³ Tamże, s. 65.

leczenie wartości duchowych, intelektualnych i moralnych, aby nie posługiwać się nimi wyłącznie na własny użytek i dla osobistej korzyści”⁴.

Kardynał Wyszyński w kontekście smutnych doświadczeń zbrodni, na skutek wyrzekania się miłości, tłumaczył, że „miłość człowieka” stanowi podstawową siłę ustroju i ładu społecznego. Dlatego też aktualne pozostają słowa Prymasa: „Miłości człowieka wymagamy dziś w tym ustroju, tak przecież ambitnym i pewnym siebie, od ludzi władających czy uczestniczących we władzy na jakimkolwiek odcinku. Jeżeli Polska podejmuje ogromne trudy przebudowy społecznej, jeśli nie chce powtarzać starych i zaśniedziałych form życia, jeśli ludzkości i światu ma dać coś naprawdę wielkiego, a własnemu Narodowi pragnie przynieść nowe szczęście, to musi pamiętać, że rządy nad człowiekiem trzeba zacząć od umiłowania niedoli Narodu tak bardzo w swych dzieciach doświadczonego i sponiewieranego”⁵. Kardynał Wyszyński kryzys instytucji państwa upatrywał w kryzysie człowieczeństwa. Ratunkiem dla ludzkości jest postawienie na człowieka. Mówił: „Przyjrzyjcie się człowiekowi, zobaczcie na nowo człowieka, zrozumcie człowieka, sens jego [życia], godność i prawa nie nadane mu przez społeczność, tylko wszczepione w naturę; poznajcie rosnące stąd jego obowiązki indywidualne i społeczne”⁶. Dlatego też zachęcał prawników: „Musicie dostrzec przed sobą przede wszystkim człowieka. Czy będzie to obiekt doświadczenia i wiedzy prawniczej, którą się zajmujecie, czy będzie to przed-

⁴ *Zmaganie się sprawiedliwości i miłości. Do prawników Warszawy 6 IV 1968*, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński Prymas Polski. Nauczanie społeczne 1946-1981*, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1990, s. 358-359.

⁵ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 65. Szerzej zob. T. Guz, *Troska Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia o chrześcijańskie kształcenie i wychowanie Narodu Polskiego*, [w:] *Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia – absolwent KUL ... kandydat na ołtarze*, s.101-127.

⁶ *W obronie człowieczeństwa wolnego. Przemówienie do prawników. Warszawa, Miodowa, 30 grudnia Roku Milenijnego 1966*, [w:] *Stefan Kardynał Wyszyński Prymas Polski. Dzieła zebrane. Tom XVIII wrzesień-grudzień 1966*, red. I. Czarcińska, B. Mackiewicz, A. Rastawicka, Warszawa: Wydawnictwo im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego „SOLI DEO”, 2016, s. 362.

miot prawa ze wszystkimi odcieniami i odmianami, czy będzie to oskarżony, który staje przed Wami, czy będzie to ten, którego godności macie bronić z godnością, czy może ten, którego w imię udzielonej Wam władzy macie osądzić, wszystko jedno, musicie pamiętać, że to jest człowiek”⁷. Zwracając się następnie bezpośrednio do sędziów przypominał im, że „osądzając” uczestniczą we władzy, która „tylko Bogu samemu przystoi”⁸.

1.2. Umiłowanie prawdy

Św. Paweł nawoływał: „Stańcie więc [do walki], przepasawszy biodra wasze prawdą i przyoblókszy pancerz, którym jest sprawiedliwość, a obuwszy nogi w gotowość [głoszenia] dobrej nowiny o pokoju” (Ef 6, 14-15)⁹. Dlatego też – zdaniem S. Wyszyńskiego – „Drugą właściwością szczególną męża sprawiedliwości jest umiłowanie prawdy. [...] To jest najważniejszy wysiłek człowieka sprawiedliwości, aby dojść do prawdy”¹⁰. Każdy prawnik powinien w swojej pracy odznaczać się umiłowaniem prawdy i dążeniem do prawdy. Umiłowania prawdy nie można rozpatrywać w oderwaniu od prawa miłości Boga i człowieka. Prymas Tysiąclecia przemawiając do prawników w Warszawie w Roku Milenijnym podnosił znaczenie prawd ewangelicznych: „Wydaje mi się, że dzisiaj przez doświadczenia, klęski i katastrofy ludzkość dochodzi do zrozumienia takich prawd ewangelicznych, które jeszcze przed dziesięcioma wiekami wydawały się utopiami. Dziś są one dla nas oczywiste. Można znaleźć cały szereg prawd, które były nie do przyjęcia i nie do realizacji, a dziś, gdy przegraliśmy raz i drugi, gdy ludzkość zapłaciła morzem krwi za sprzeniewierzenie się niejednej prawdzie ewangelicznej,

---

⁷ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 65.

⁸ Tamże.

⁹ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, wyd. 5. Poznań: Pallottinum, 2008.

¹⁰ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 66.

stają się one tak jasne i oczywiste, że nie można się od nich zdyspensować”¹¹. Kardynał Wyszyński opisał znaczenie dążenia do prawdy na przykładzie obrońcy węzła w kanonicznej procedurze małżeńskiej wskazując, że jest to instytucja szczególna, ponieważ to do niej należy „dotrzeć do samych granic, do samego źródła, do jądra prawdy w obronie *bonum sacramenti*”, pomimo okoliczności sprzyjających „za” lub „przeciw”. Każdy człowiek jest zobligowany „być w prawdzie” i „żyć w prawdzie”¹².

1.3. Umiłowanie sprawiedliwości

Trzecią cechą, jaką powinien odznaczać się prawnik, jest umiłowanie sprawiedliwości. Kardynał Wyszyński na Jasnej Górze zwracał się do prawników: „Jest to przedziwna moc, która świadczy o waszym powołaniu. Ktokolwiek wchodzi w sterty kodeksów prawnych, bada tajemnice prawa przyrodzonego, Bożego czy praw ludzkich, ktokolwiek zajmuje się dzisiaj filozofią prawa czy też socjologią prawa, nauką tak, zda się, jeszcze bez wymiarów, tak młodą a tak wysoce pożądaną, ktokolwiek wchodzi w dziedzinę nauki czy praktyki, niech pamięta, że jego obowiązkiem jest przede wszystkim żywić się duchem sprawiedliwości i umiłowaniem sprawiedliwości. To jest nakaz dla wszystkich: dla wielkich i małych”¹³. Prymas Tysiąclecia podkreślał, że sprawiedliwość łączy się z miłością. Bóg sprawiedliwy jest jednocześnie Miłością. Bóg jest Sędzią: „Bóg powstaje w zgromadzeniu boskim, pośrodku bogów sąd odbywa: «Dokądże będziecie sędzić niegodziwie i trzymać stronę występnych? Ujmijcie się za sierotą i uciśnionym, wymierzcie sprawiedli-

¹¹ *W obronie człowieczeństwa wolnego*, s. 359.

¹² *Duch męża sprawiedliwego*, s. 66-67. „Prawda! Mój Bracie! Gdy stoi przed Tobą człowiek, ważniejsza dla Ciebie jest sama prawda aniżeli paragrafy, daleka władza, która Cię może posłać na zesłanie, czego tak bardzo lękał się Piłat, a czego i tak nie uniknął. Trzeba być wyższym o głowę. Trzeba przerastać o głowę tłum, otoczenie mandatariuszów”, zob. tamże, s. 67.

¹³ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 67.

wość nieszczęśliwemu i ubogiemu! Uwolnijcie uciśnionego i nędzarza, wyrwijcie go z ręki występnych! Lecz oni nie pojmują i nie rozumieją, błąkają się w ciemnościach; cała ziemia chwieje się w posadach. Ja rzekłem: Jesteście bogami i wszyscy – synami Najwyższego. Lecz wy pomrzecie jak ludzie, jak jeden mąż, książęta, poupadacie». O Boże, powstań, obudź sąd nad ziemią, bo wszystkie narody są Twoją własnością” (Ps 81)¹⁴. Prawnicy w swoim postępowaniu mają naśladować Boga i Jego przymioty, tj. miłość i sprawiedliwość. „Sprawiedliwość jest wspaniałą właściwością, ale ma za krótkie ramiona, aby ogarnąć całą ludzkość. Pamiętajmy – przypominał Kardynał – że *ponad to wszystko większa jest miłość* (1Kor 13,13)”¹⁵.

Należy podkreślić, że prawdy głoszone przez Prymasa Tysiąclecia okazały się ponadczasowe. Każdy prawnik powinien właściwie interpretować przepisy prawa uwzględniając nie tylko literę prawa, ale także ducha prawa¹⁶. „Nielatwa to rzecz – duch sprawiedliwości, miłość sprawiedliwości! Wyrasta on przede wszystkim z ducha Boga Żywego, który jest sprawiedliwością i miłością zarazem. Zda się, że tutaj właśnie, gdzie trzeba umiłowac sprawiedliwość, najprędzej dochodzi do zaślubin między sprawiedliwością a miłością. Być sprawiedliwym nie tylko dla wielkich i możnych, ale dla małuczkich, dla pyłków, dla drobiazgów, dla tych robaczeków ziemi!”¹⁷. Dlatego też posłannictwo umacniania i upowszechniania sprawiedliwości należy wykonywać z miłością, pamiętając przestrożę Prymasa: „gdy już sprawiedliwy nie ma nic do zrobienia, bo

¹⁴ „Jeśli podążasz za tym, co sprawiedliwe, osiągniesz to i przywieziesz jak wspaniałą szatę. Ptaki trzymają się razem z podobnymi sobie, a prawda powróci do tych, którzy ją w czyn wprowadzają” (Syr 27,8-9).

¹⁵ *Zmaganie się sprawiedliwości i miłości*, s. 361.

¹⁶ Szerzej zob. zasady interpretacji określone przez ustawodawcę: *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum, 1984, kan. 17-19.

¹⁷ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 67-68.

fundamenty ziemi się wałą, pozostaje na świecie jedno prawo – miłości”¹⁸.

1.4. Ukształtowanie sumienia

W odniesieniu do czwartej cechy, jaka powinna charakteryzować każdego prawnika, S. Wyszyński skonstatował: „I jeszcze – sumienie sędziego, które się tworzy z miłości Boga, a w Bogu – z miłości człowieka, z miłości prawdy i sprawiedliwości. To kształtuje sumienie sługi sprawiedliwego”¹⁹. Stwierdzenie takie uprawnia do wysunięcia postulatu, iż „słudzy sprawiedliwi” – jak określał Prymas prawników – powinni jednocześnie cechować się zarówno miłością człowieka, jak i umiłowaniem prawdy i sprawiedliwości, a także właściwie uformowanym sumieniem. Pomiedzy tymi cechami osobowości istnieją nierozzerwalne więzy. Kardynał Wyszyński przemawiając w 1957 r. do prawników mówił o kryzysie instytucji prawnych, których uzdrowienie należy rozpocząć od „wołania o sumienie”²⁰. Powrócił do tego zagadnienia w 1966 r. tłumacząc „katastrofę i alienację pojęć jurydycznych: państwa, prawa i wolności”, a w konsekwencji kryzys instytucji państwa i prawa²¹. Nawoływał: „Jeśli w Ojczyźnie naszej prawdziwie ma powstać nowy ład i porządek, jeśli nie chcemy ludzi oszukiwać, jeśli nie myślimy tylko komercyjnie o naszym zawodzie [...] trzeba zacząć od jakiejś wewnętrznej czystości duszy, od niepokalaności duszy. Inaczej przejdziemy przez

---

¹⁸ *Zmaganie się sprawiedliwości i miłości*, s. 359.

¹⁹ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 68.

²⁰ Tamże.

²¹ „Tymczasem na Sobór przyszli ludzie ze swoimi doświadczeniami, którzy widzieli, że «państwo» już nie zawsze jest państwem; gdy mówi «prawo», nie oznacza to już prawa jako normy układającej wzajemny stosunek jednostki do jednostki, jednostki do grupy, grupy do grupy, czy też grupy do jednostki; że nie zawsze jest to «ad bonum communitatis». Normalne pojęcia «prawa» się zatarło zdewaluowało, podobnie, jak pojęcie «wolności». Cały zresztą szereg przyjętych i utartych treściowo pojęć i terminów jurydycznych zdewaluował się”. *W obronie człowieczeństwa wolnego*, s. 361.

polską ziemię, jak przeszło tyle pokoleń prawników, błogosławionych czy przeklinanych przez Naród. Chciejmy, aby odtąd powstało w Polsce «nowych ludzi plemię, jakich jeszcze nie widziano»²².

2. Podstawowe powołanie prawników

Prymas Wyszyński powiedział: „Powołanie prawników, sędziów, adwokatów – wszystkich pracowników wymiaru sprawiedliwości – wiąże się ściśle z osobistą prawością, która jest warunkiem prawości społecznej i jej wymiaru. Bez prawości osobistej próżna jest mowa o prawości paragrafowej. Z drugiej strony nieustanne spotykanie się z wymiarem i orzekaniem praw ludzkich przypomina, że człowiek sam przede wszystkim musi być prawy”²³. Prymas rozróżniał prawość osobistą i prawość społeczną. Dopiero prawość osobista może implikować prawość społeczną²⁴. Gwarancję tego wspaniałego posłannictwa polegają-

²² *Duch męża sprawiedliwego*, s. 68. Przemawiając do prawników Warszawy dnia 6 kwietnia 1968 r. Kardynał Wyszyński nawiązał do tych słów cytując fragment książki Eugeniusza Małaczewskiego pt. „Koń na wzgórzu”: „Myślę nieustannie o Polsce. Cóż lepszego w tych czasach miałby Polak do myślenia? A jednak w powszechnym zamęcie polskiej współczesności pełni się jakiś wielki czas. Godzina nadchodzi ostateczna. Kto umie leżeć duchowo krzyżem na świętej polskiej ziemi i obejmując ją miłością, słucha, co się w niej dzieje, ten usłyszy jakby niezliczone mnóstwo tętniących serc. W zgłębieniu sejmikującego życia jeszcze nie slychać nas, ale wkrótce wzmóże się w rzeczach dotkliwie wielki głód tego, co jest niezbędniejsze niż chleb powszedni. A wtedy przyjdziemy, duchem wielcy, czyli się nim dzielący. Jesteśmy w drzwiach! W Polsce powstaje plemię nowych ludzi, jakich jeszcze nie widziano”. Cyt. za: *Zmaganie się sprawiedliwości i miłości*, s. 361.

²³ Tamże, s. 357.

²⁴ Kard. Wyszyński wskazał następujące „źródła natchnienia dla kształtowania kultury społeczno-katolickiej”: 1) rzeczywistość ziemską; 2) człowiek i jego natura; 3) światła Ewangelii Chrystusowej; 4) moralność chrześcijańska i 5) doświadczenie wieków, zob. *Kształtowanie kultury społeczno-katolickiej w Polsce. Do prawników 15 I 1971*, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński Prymas Polski. Nauczanie społeczne 1946-1981*, s. 437-441. Prymas zwracał uwagę na relacje prawa i nauki społeczno-katolickiej. Wydaje się, że wpływ na takie postrzeganie sytuacji miało – poza studiami z prawa kanonicznego – uczestnictwo przez ks. Stefana także w zajęciach z nauk społecznych, zob. M. Sitarz, *Lata studenckie Księdza Stefana Wyszyńskiego*

cego na „umacnianiu i upowszechnianiu na ziemi sprawiedliwości” i będącego udziałem w zadaniu samego Boga, stanowią przymioty, jakimi powinien odznaczać się każdy prawnik, tj. miłością człowieka, umiłowaniem prawdy i sprawiedliwości oraz postępowaniem według właściwie uformowanego sumienia. Żaden prawnik nie będzie w sposób należyty umacniał sprawiedliwości, jeżeli sam nie będzie prawy. Prawnikiem to ten, kto został powołany do wymiaru sprawiedliwości i ma za zadanie umacniać sprawiedliwość. „Rzecz znamienita – podkreślał Prymas Tysiąclecia – o ile cała nauka objawiona walczy o wysoką godność człowieka, którego zadaniem jest umacniać sprawiedliwość, o tyle życie całe, jego męka i niedola czynią wszystko, ażeby takiego człowieka jak najbardziej sponiewierać”²⁵. Interpretując te słowa należy stwierdzić, że każdy człowiek został powołany do umacniania sprawiedliwości, ponieważ z natury jest dobry. Postępowanie w oderwaniu od ewangelicznego prawa miłości prowadzi do „sponiewierania” osoby ludzkiej. W konsekwencji braku miłości Boga i człowieka oraz naleźycie ukształtowanego sumienia skutkuje zatracaniem umiłowania prawdy i sprawiedliwości.

3. Przestroga przed „nadmiarem praw i przepisów” oraz oddzielaniem „litery prawa” od „ducha prawa”

Prymas Wyszyński nie tylko wskazał przymioty, jakimi powinni cechować się prawnicy, ale także określał ich podstawowe obowiązki wobec Narodu²⁶. Przywołując rzymskie powiedzenie, mówił: „Im większe zepsucie w państwie, tym liczniejsze ustawy” (łac. *corruptela reipublicae plurime leges*). „Świat pełen jest praw, a jednocześnie widzimy ich wzra-

---

w Lublinie, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” t. XII, nr 14 (1) 2017, s. 85-87.

²⁵ *Duch męża sprawiedliwego*, s. 64.

²⁶ Szerzej na temat obowiązków spoczywających na prawnikach zob. J. Jastrzębski, *Paragraf w sercu. Kardynał Stefan Wyszyński o miłości i sprawiedliwości społecznej*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2014, s. 269-272.

stającą nieskuteczność. [...] Nadmiar praw i przepisów tworzy tak fantastyczny labirynt, że najbardziej biegły człowiek przestaje rozumieć, co jest prawem, a co już nim nie jest²⁷. Warunkiem zapobieżenia takiej sytuacji jest prawo miłości – miłość Boga i człowieka – zgodnie z nakazem Chrystusa: „Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem. To jest największe i pierwsze przykazanie. Drugie podobne jest do niego: Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego. Na tych dwóch przykazaniach opiera się całe Prawo i Prorocy” (Mt 22,37-40). Podkreślał, że „przy pomocy normy prawnej” państwo walczy z obywatelem: „udrękę tworzą pod postacią prawa” (łac. *vexationem creant sub specie legis*). „Istnieje dyskryminacja i niebezpieczeństwo nadużywania prawa, zwłaszcza prawa będącego materiałem przeciwko człowiekowi [...]. To jest tragedia, a zarazem znak kryzysu współczesnego państwa, które za największego swojego wroga uważa... obywatela (!), z którego pracy, myśli, twórczości i energii żyje²⁸”.

Prymas zwracał się do prawników: „Ty, Ludu prawniczy, przyzwyczajony do norm i kategorii zda się nieugiętych, którym tylko elastyczne życie da radę²⁹. Przestrzegał prawników przed wyłącznym stosowaniem litery prawa, a w konsekwencji porzuceniem dążenia do prawdy: „W normach prawych trzeba coraz bardziej dostrzegać właściwości moralne, naturalne, socjologiczne, psychologiczne i wszystkie te moce uruchomić tak, aby wzajemny stosunek człowieka do człowieka ułożyć nie przez sprawdzalną, zewnętrzną normę prawną, ale przez wszystkie elementy wyżej wymienione, które tworzą więź ściślejszą niż norma jurydyczna. Tę ostatnią ludzie zawsze mogą jakoś ominąć. Niekiedy uda

²⁷ *Zmaganie się sprawiedliwości i miłości*, s. 359. Obecnie każdy prawnik, który chce profesjonalnie uczestniczyć w obrocie chociażby prawnym, nie może obyć się bez elektronicznych systemów informacji prawnej, takich jak: Lex, Legalis.

²⁸ *W obronie człowieczeństwa wolnego*, s. 363.

²⁹ *Macierzyństwo Kościoła. Do Ogólnopolskiej Pielgrzymki Prawników i Inteligencji Katolickiej. 1 października 1959*, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński. Głos z Jasnej Góry*, s. 114.

się to zrobić bez konfliktu, bez odwetu pogwałconej normy prawa pozytywnego. Ilekroć jednak pogwałcona jest więź moralna, socjologiczna czy psychologiczna następuje odwet, i to zwykle bardzo szybko³⁰. Lite-
rę prawa (więzi jurydyczne) można „jakoś obejść”, natomiast duch pra-
wa (więzi naturalne) zawsze pozostaje niezmienny, a próba jakiegokol-
wiek jego odczytania i zinterpretowania w odmienny sposób skutkuje
„zgorzeniu innych”. Kardynał Wyszyński nie negował „więzi jury-
dycznej”, przeciwnie – podkreślał jej doniosłość, ale jednocześnie zwrac-
ał uwagę, że bardziej istotna jest więź nadprzyrodzona. Potwierdze-
niem tego były bolesne doświadczenia z historii, kiedy „norma prawna,
zamiast należycie układać wzajemny stosunek jednostki do jednostki,
czy jednostki do społeczności lub grupy, raczej utrudnia rozwiązanie
wzajemnego stosunku. Czasami właśnie używa się normy prawnej jako
tytułu do pogwałcenia podstawowych, naturalnych praw osoby ludz-
kiej”³¹. Prymas tłumaczył, że wobec tego absurdu, który miał „swoje
źródło w tak zwanym prawie” należało powiedzieć „non possumus”,
ponieważ trzeba bardziej Boga słuchać niż ludzi (Dz 5,29). Kończąc,
należy zapytać: czy słowa S. Wyszyńskiego nie są aktualne w obliczu
pogwałcenia podstawowych praw człowieka również w dzisiejszych
czasach? Czy nie powinny stanowić zachęty, a jednocześnie praktycz-
nych drogowskazów dla osób uczących, stanowiących i stosujących
prawo w XXI wieku?

Wnioski

Z powyższej analizy przemówień Stefana Kardynała Wyszyńskiego
do prawników należy stwierdzić:

1) Prymas Tysiąclecia określał zadanie prawników jako powołanie
do umacniania i upowszechniania sprawiedliwości na ziemi. Realizując

---

³⁰ *W obronie człowieczeństwa wolnego*, s. 360.

³¹ Tamże, s. 359-360.

to „wspaniałe posłannictwo” uczestniczą w wymierzaniu sprawiedliwości przysługującej Bogu;

2) Każdy prawnik, aby w sposób właściwy wypełniać zadanie polegające na umacnianiu sprawiedliwości, powinien odznaczać się miłością człowieka, umiłowaniem prawdy i sprawiedliwości oraz ukształtowanym sumieniem;

3) Najwyższym i jedynie skutecznym prawem jest prawo miłości. S. Wyszyński przypominał, że prawnicy powinni kierować się prawem Ewangelii, które jest prawem miłości zarówno w życiu osobistym, jak i rodzinnym oraz publicznym. Miłość, chociaż łączy się ze sprawiedliwością, zawsze zwycięża sprawiedliwość;

4) Stefan Kardynał Wyszyński przestrzegał przed nadmiernym stanowieniem praw i wymierzaniem sprawiedliwości wyłącznie na podstawie „literary prawa”. W kontekście wydarzeń historycznych podkreślał, że prawnik nie może postępować wyłącznie w oparciu o tzw. więzi prawne (jurydyczne), ale powinien kierować się również normami moralnymi, naturalnymi, socjologicznymi i psychologicznymi.

Bibliografia

Źródła prawa

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum, 1984.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, wyd. 5. Poznań: Pallottinum, 2008.

Przemówienia Stefana Kardynała Wyszyńskiego

Duch męża sprawiedliwego. Do Ogólnopolskiej Pielgrzymki Prawników. 3 listopada 1957 r., [w:] *Stefan kardynał Wyszyński. Głos z Jasnej Góry*, red. M. Okoń-

ska, M. Plaskacz, A. Rastawicka [i in.], wyd. 2, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1986, s. 63-69.

Kształtowanie kultury społeczno-katolickiej w Polsce. Do prawników 15 I 1971, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński Prymas Polski. Nauczanie społeczne 1946-1981*, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1990, s. 436-445.

Macierzyństwo Kościoła. Do Ogólnopolskiej Pielgrzymki Prawników i Inteligencji Katolickiej. 1 października 1959, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński. Głos z Jasnej Góry*, red. M. Okońska, M. Plaskacz, A. Rastawicka [i in.], wyd. 2, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1986, s. 109-114.

W obronie człowieczeństwa wolnego. Przemówienie do prawników. Warszawa, Miodowa, 30 grudnia Roku Milenijnego 1966, [w:] *Stefan Kardynał Wyszyński Prymas Polski. Dzieła zebrane. Tom XVIII wrzesień-grudzień 1966*, red. I. Czarcieńska, B. Mackiewicz, A. Rastawicka, Warszawa: Wydawnictwo im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego „SOLI DEO”, 2016, s. 356-366.

Zmaganie się sprawiedliwości i miłości. Do prawników Warszawy 6 IV 1968, [w:] *Stefan kardynał Wyszyński Prymas Polski. Nauczanie społeczne 1946-1981*, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1990, s. 357-361.

Literatura

Guz, Tadeusz. 2017. „Troska Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia o chrześcijańskie kształcenie i wychowanie Narodu Polskiego.” W *Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia – absolwent KUL ... kandydat na ołtarze*, red. Mirosław Sitarz, Anna Słowikowska, i Agnieszka Romanko, 101-127. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Jastrzębski, Jerzy. 2014. *Paragraf w sercu. Kardynał Stefan Wyszyński o miłości i sprawiedliwości społecznej*. Kraków: Wydawnictwo UNUM.

Sitarz, Mirosław. 2017. „Lata studenckie Księdza Stefana Wyszyńskiego w Lublinie.” *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* t. XII, nr 14 (1):81-101.

Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia – absolwent KUL ... kandydat na ołtarze. 2017. red. Mirosław Sitarz, Anna Słowikowska, i Agnieszka Romanko, Lu-

blin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Przesłanie Stefana Kardynała Wyszyńskiego do prawników

Streszczenie

Autor w artykule analizuje przemówienia Stefana Kardynała Wyszyńskiego do prawników. Prymas Tysiąclecia wskazał cztery główne cechy osobowości, jakimi powinien odznaczać się każdy prawnik: umiłowanie człowieka, umiłowanie prawdy, umiłowanie sprawiedliwości, i mieć właściwie uformowane sumienie. W kontekście wydarzeń historycznych podkreślał, że prawnik nie może postępować wyłącznie w oparciu o tzw. „więzi prawne”, ale powinien kierować się również normami moralnymi, naturalnymi, socjologicznymi i psychologicznymi. Dlatego też Kardynał Wyszyński przestrzegał przed „nadmiarem praw i przepisów”.

Słowa kluczowe: miłość, sprawiedliwość, prawda, sędzia

Stefan Cardinal Wyszyński's Message to the Lawyers

Summary

The author in the article analyzes the speeches of Stefan Cardinal Wyszyński to the lawyers. The Primate of the Millennium indicated the four main characteristics that should characterize every lawyer: love of man, love of truth, love of justice, and having the conscience formed in a proper way. In the context of historical events, he emphasized that a lawyer can not act solely on the basis of the so-called “legal ties”, but should also be guided by moral, natural, sociological and psychological norms. Therefore, Cardinal Wyszyński warned against the “excess of laws and regulations”.

Key words: love, justice, truth, judge

Information about Author: Rev. MIROSLAW SITARZ, Professor, Head of the Department of Public and Constitutional Church Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Poland, e-mail: mpsitarz@kul.pl